

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням Вченої ради
УДУ імені Михайла Драгоманова
«19» березня 2026 р.
Протокол № 10
Голова Вченої ради, ректор Університету
Віктор АНДРУЩЕНКО

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів
загальної середньої освіти**

**«ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА І ТРАВМО-ІНФОРМОВАНЕ
НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ДРУГОМУ ЦИКЛІ БАЗОВОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Київ – 2026

Розробник (и):

УДУ імені Михайла Драгоманова (**Юрій КАШПУР**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології УДУ імені Михайла Драгоманова, **Людмила ЛУПІЙКО**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології УДУ імені Михайла Драгоманова)

Напрямок підвищення кваліфікації: психосоціальна підтримка і травмоінформоване навчання здобувачів освіти у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання), забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти (базове навчання) за темою «НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ: ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ І ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ». Наказ МОН України від 28.10.2025 № 1415.

Термін дії програми: 2026 - 2031 року.

Рецензент(и):

Ханецька Т.І. кандидат психологічних наук, професор, доцент кафедри психосоматики та психології здоров'я факультету психології УДУ імені Михайла Драгоманова

Терещенко Л.А. кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії психології навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Сучасна система освіти України переживає складний період трансформацій у соціальному, політичному та психологічному вимірах, що значно впливає на психоемоційний стан дітей і підлітків. Другий цикл базової середньої освіти (5–9 класи) припадає на важливий етап розвитку особистості, коли учні зазнають значних змін у сфері фізичної, емоційної та соціальної самосвідомості. Водночас сучасні діти щоденно стикаються із впливом стресових ситуацій, кризових подій, переживанням втрат, конфліктів, змін у сімейному чи соціальному контексті, що здатні призвести до психотравматичних реакцій та порушень адаптаційних процесів.

У таких умовах здобувачі освіти можуть демонструвати різні форми поведінкових, емоційних і когнітивних труднощів, що негативно впливають на їх навчальну діяльність, мотивацію, взаємодію з однолітками та педагогами. Через це зростає потреба в педагогах, які мають не лише професійні знання з навчальних дисциплін, але й здатність надавати психосоціальну підтримку, розпізнавати ознаки стресу й травми, створювати безпечне та підтримувальне освітнє середовище.

Травмо-інформований підхід як сучасна педагогічно-психологічна парадигма покликаний змінити освітню практику таким чином, щоб освітній процес був чутливий до індивідуального психічного стану учня, мінімізував ризики вторинної травматизації та сприяв відновленню ресурсів дитини. Така педагогічна практика дозволяє зменшувати негативні наслідки стресових впливів, підвищувати рівень довіри між учнем і педагогом, а також сприяти розвитку адаптаційних і соціальних компетентностей здобувачів освіти.

Саме тому розвиток професійної компетентності педагогів у сфері психосоціальної підтримки і травмо-інформованого підходу є надзвичайно актуальним і невідкладним, оскільки від рівня підготовки педагога залежить не лише якість освітнього процесу, але й психологічне благополуччя та успішна соціальна адаптація кожної дитини.

Програму розроблено відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», розпорядження КМУ України «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» від 27 грудня 2017 р. № 1018-р.; постанови КМУ України «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати життю та здоров'ю» від 03 жовтня 2018 року №800 (зі змінами), наказів МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами» від 02.10.2018 № 1047, «Про затвердження положення про психологічну службу в системі освіти України» від 22.05.2018 № 509, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31.07.2018 за № 885/32337 та інших нормативних документів.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 30 годин (2 кредити ЄКТС).

Особливості реалізації програми: програма спрямована на підвищення психологічної компетентності педагогічних працівників щодо особливостей психоемоційного розвитку здобувачів базової середньої освіти, впливу стресу та травматичного досвіду на навчання і поведінку учнів, а також формування навичок підтримувальної педагогічної взаємодії.

Окремим напрямом програми є впровадження принципів травмо-інформованого підходу в освітній процес, що передбачає врахування можливого травматичного досвіду здобувачів освіти, запобігання повторній травматизації та створення умов для їхнього емоційного відновлення і психологічного благополуччя.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: Форму підвищення кваліфікації визначає суб'єкт підвищення кваліфікації. Освітній процес за Програмою передбачає поєднання синхронних інтерактивних занять (очно або дистанційно) та індивідуальної роботи учасників, зокрема з використанням онлайн-платформ.

Мета підвищення кваліфікації: підвищення професійної компетентності педагогічних працівників щодо надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти другого циклу базової середньої освіти, формування навичок застосування травмо-інформованого підходу в освітньому процесі, створення безпечного, підтримувального та психологічно комфортного освітнього середовища для учнів, які можуть переживати стрес, кризові ситуації та наслідки психотравмуючих подій.

Завдання підвищення кваліфікації:

1. Ознайомити педагогів із теоретичними основами психосоціальної підтримки дітей і підлітків у сучасних соціальних умовах.
2. Розкрити психологічні особливості розвитку здобувачів освіти підліткового віку та їхні реакції на стрес і травматичні події.
3. Сформувати у педагогів розуміння принципів травмо-інформованого підходу в освітньому процесі.
4. Розвинути практичні навички підтримувальної комунікації з учнями, які переживають складні життєві обставини.
5. Навчити педагогів використовувати психолого-педагогічні методи створення безпечного освітнього середовища.
6. Ознайомити з методами профілактики емоційного вигорання педагогів та розвитку їхньої психологічної стійкості.
7. Сприяти формуванню у педагогів навичок взаємодії з батьками та фахівцями психологічної служби щодо підтримки учнів.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться відповідно до професійного стандарту «Вчитель загальної середньої освіти» (Наказ МОН України від 29 серпня 2024 року №1225):

Б1 Психологічна компетентність, Б2 Емоційно-етична компетентність, Б3 Компетентність педагогічного партнерства, Г2 Організаційна компетентність.

Очікувані результати підвищення кваліфікації: після завершення програми педагогічні працівники зможуть:

- краще розуміти психологічні особливості розвитку учнів другого циклу базової середньої освіти;
- інтерпретувати поведінкові особливості здобувачів через призму їх травматичного досвіду та врахування цього під час організації освітнього процесу;
- застосовувати принципи травмо-інформованого підходу в освітньому процесі;
- використовувати методи психосоціальної підтримки учнів у повсякденній педагогічній діяльності;
- створювати безпечне, підтримувальне та психологічно комфортне освітнє середовище;
- застосовувати ефективні комунікативні стратегії взаємодії з учнями, батьками та колегами;
- використовувати техніки емоційної саморегуляції та профілактики професійного вигорання.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації. Оцінювання результатів навчання учасників програми підвищення кваліфікації здійснюється з метою визначення рівня засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь та готовності педагогічних працівників застосовувати отримані знання у професійній діяльності.

Форма контролю – **залік**. Оцінювання здійснюється на основі поєднання поточного, підсумкового контролю та оцінювання результатів самостійної роботи. У поточному контролі передбачено аналіз виконання практичних завдань, участь у тренінгових заняттях та групових обговореннях, аналіз психолого-педагогічних ситуацій (кейсів). Оцінювання результатів самостійної роботи включає опрацювання навчально-методичних матеріалів, підготовку практичних розробок (вправ, рекомендацій, алгоритмів роботи з учнями). Підсумкове оцінювання включає виконання підсумкового тесту, розробку мініпроєкту або комплексу психолого-педагогічних вправ щодо психосоціальної підтримки здобувачів освіти, презентацію результатів роботи.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації: Успішне виконання програми дає право на отримання сертифіката/свідоцтва чи іншого документа про підвищення кваліфікації визначеного закладом освіти.

Технічний опис, дизайн, спосіб виготовлення, порядок видачі та облік виданих документів мають відповідати вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (з урахуванням змін).

Вартість: 750 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Зміст програми складається з 2 модулів та 8 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за програмою слухачі складають підсумковий тест. Максимальна кількість балів яку можуть отримати учасники, – 100 балів. Прохідний бал – 70 балів. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують свідоцтво / сертифікат встановленого зразка.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми складає: 30 годин, з них: 8 години лекційні, 16 годин - практична робота, 4 години – самостійна робота, 2 год – контрольні заходи.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1 СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ					
Тема 1.1. Поняття «освітні втрати»	2	-	-	-	2
Тема 1.2. Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат	-	2	2	-	4
Тема 1.3. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання	-	2	2	-	4
Тема 1.4. Професійна підтримка вчителів з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти	2	-	-	-	2
Підсумковий контроль за модулем 1				1	1
Разом за модулем 1	4	4	4	1	13
МОДУЛЬ 2 БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ					
Тема 2.1. Поняття психологічної травми. Вплив травми на навчання і поведінку учнів	2	2	1	-	5
Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події	-	2	1	-	3
Тема 2.3. Поняття про безпеку та безпечне освітнє середовище. Створення безпечного освітнього середовища	2	2	1	-	5

Тема 2.4. Роль вчителя у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Внутрішній ресурс педагога	-	2	1		3
Підсумковий контроль за модулем 2	-	-	-	1	1
Разом за модулем 2	4	8	4	1	17
Підсумкові заходи				2	2
Загалом	8	16	6	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1 СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Тема 1.1. Поняття «освітні втрати»

Поняття «освітні втрати» та «освітні розриви»: спільне та відмінне. Причини освітніх втрат. Освітні втрати в контексті збройної агресії РФ, пандемії, вимушеного переміщення. Фактори прояву освітніх втрат, які не пов'язані з воєнним станом.

Наслідки освітніх втрат (економічні, психологічні, соціальні, академічні).

Шляхи подолання освітніх втрат як передумови рівного доступу до освіти.

Тема 1.2. Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат

Вимоги державного стандарту до освітніх програм як критерії виявлення освітніх втрат здобувачів освіти.

Інструменти для вимірювання та подолання освітніх втрат. Цифрові інструменти для діагностування освітніх втрат та відстеження прогресу кожного учня.

Програми та цифрові ресурси для подолання освітніх втрат, які генерують завдання, вправи та тести з урахуванням потреб конкретного учня. Створення власних цифрових ресурсів для подолання освітніх втрат.

Тема 1.3. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання

Педагогічні стратегії трансформації освітніх втрат та можливості особистісного зростання.

Зміст, форми та методи мотивації учнів після тривалих перерв у навчанні. Підтримка психологічного здоров'я учасників освітнього процесу під час подолання освітніх втрат.

Психолого-педагогічні передумови подолання освітніх втрат: установлення позитивної взаємодії педагога з учнем; врахування емоційного стану учнів після кризових подій; підвищення мотивації учнів до навчання; якісний зворотній зв'язок та практики рефлексії; співпраця з психологом, соціальним педагогом та батьками.

Тема 1.4. Професійна підтримка вчителів з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти

Вибудова стратегії роботи з подолання освітніх втрат на рівні школи та громади. Форми підвищення кваліфікації педагогів з питань надолуження освітніх втрат у здобувачів освіти. Національні і міжнародні практики подолання освітніх втрат для професійного зростання. Обмін досвідом, методичні кейси.

Наставництво, супервізія, професійні спільноти як ефективні інструменти для професійної підтримки педагогів і підвищення якості освіти.

Підсумковий контроль за модулем 1 здійснюється у вигляді тестування та рефлексивних вправ.

МОДУЛЬ 2 БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ

Тема 2.1. Поняття психологічної травми. Вплив травми на навчання і поведінку учнів

Визначення травми. Основні типи травм, з якими можуть стикатися учні. Травма в умовах війни, переміщення, втрати: особливості реагування. Типові реакції на травму (поведінкові, емоційні, фізіологічні, когнітивні, соматичні прояви тощо).

Ознаки та симптоми стресу в дітей. Відмінні характеристики травматичних подій. Травмареактивний розвиток. Фактори травматичних подій та ризик травматизації. Часові рамки травматичних реакцій та розладів. Симптоми ПТСР. Роль захисних механізмів у протидії травмуючим подіям.

Вплив травми на освітній процес (зниження успішності, труднощі з організацією діяльності, нестійка мотивація, порушення соціальної взаємодії та інше).

Емоційні прояви травматичного досвіду (підвищена тривожність; страхи; емоційна нестабільність). Поведінкові прояви травми (агресивність; замкнутість; порушення дисципліни; уникання навчальної діяльності).

Травма та соціальні взаємини (труднощі у спілкуванні з однолітками; недовіра до дорослих; конфлікти). Роль педагога у розпізнаванні проявів травми

Методи виявлення психоемоційного стану учнів. Психофізіологічні розлади та кризові стани підлітків: ознаки депресії, тривожних розладів, емоційної нестабільності, самодеструктивної поведінки тощо. Зв'язок між травмою та дистресовою поведінкою здобувачів освіти. Прояви дистресу в класі.

Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події

Перша психологічна допомога та протоколи її надання. Регуляція психоемоційного стану. Психологічно безпечна взаємодія (активне слухання; підтримувальне спілкування; повага до почуттів дитини). Методи підтримки учнів (емоційна підтримка; створення структурованого середовища; вправи на саморегуляцію). Техніки стабілізації (дихальні вправи; вправи на заземлення; вправи на усвідомлення емоцій).

Профілактика стресу та емоційного вигорання в учнів у період підготовки до ДПА/НМТ (ЗНО): техніки саморегуляції, організація

освітнього простору, підтримка мотивації тощо. Форми надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти, зокрема дітям, що пережили травматичні події.

Алгоритм перенаправлення до психологічної служби. Протоколи дій педагога в кризових ситуаціях у школі.

Тема 2.3. Поняття про безпеку та безпечне освітнє середовище. Створення безпечного освітнього середовища

Поняття «безпека» та «безпечне освітнє середовище» у психолого-педагогічному контексті. Взаємозв'язок фізичної, психологічної та соціальної безпеки. Визначення характеристик безпечного освітнього простору. Ознаки психологічно комфортного середовища; вплив безпечного середовища на навчання та соціалізацію дітей.

Оцінювання класу за критеріями безпечного освітнього простору. Основні складові безпечного освітнього середовища (фізична безпека (умови навчання, здоров'я, захист від небезпек); психологічна безпека (відсутність страху, приниження, булінгу); соціальна безпека (підтримка, прийняття, взаємоповага); інформаційна безпека). Значення безпечного середовища для психологічного благополуччя учнів

Принципи створення безпечного освітнього середовища. Ключові маркери створення безпечного освітнього середовища, спрямованого на збереження психічного здоров'я та емоційного благополуччя учнів. Дизайн класу та його просторове рішення для підвищення комфорту та безпеки здобувачів освіти.

Організація психологічно комфортного освітнього простору (правила взаємодії у класі; культура спілкування; формування атмосфери довіри).

Методи формування безпечного середовища (розвиток емпатії; профілактика конфліктів; підтримка позитивної взаємодії). Співпраця педагогів, батьків та психологів у створенні безпечного середовища

Тема 2.4. Роль вчителя у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Внутрішній ресурс педагога

Педагог як ключова фігура безпечного освітнього середовища. Психологічна та емоційна безпека учнів. Роль педагога у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Основи ефективної комунікації з учнями та батьками задля створення безпечного освітнього середовища: активне слухання, ненасильницьке спілкування, ресурсна підтримка, створення відкритого діалогу тощо.

Поняття внутрішнього ресурсу. Професійні виклики сучасного педагога. Особистісні, емоційні та професійні резерви, що допомагають учителю ефективно працювати, зберігати стійкість і підтримувати інших. Профілактика вигорання та розвиток резильєнтності. Моделі психологічного благополуччя. Фактори стресостійкості. Вторинна травматизація: ознаки, профілактика, самодопомога.

Емоційна грамотність педагога як основа психосоціальної підтримки здобувачів освіти: розуміння власних емоцій, навички емоційної саморегуляції, здатність до співпереживання тощо.

Методи відновлення психологічних ресурсів. Практичні стратегії збереження внутрішнього ресурсу педагогів.

Підсумковий контроль за модулем 2 здійснюється у вигляді тестування та рефлексивних вправ.

Підсумкові заходи. Підсумковий тест.

3.1. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

МОДУЛЬ 1 СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Тема 1.2. Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат

1. Вправа «Освітній сканер» (навчитися виявляти освітні втрати учнів)
2. Аналіз кейсу «Учень після перерви в навчанні»
3. Вправа «Стратегія подолання»
4. Рольова гра «Педагогічна консультація»

Тема 1.3. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання

1. Вправа «Зміна фокусу» (розвиток позитивного мислення)
2. Рефлексивне завдання «Мій досвід втрат і росту»
3. Вправа «Індивідуальна траєкторія розвитку»
4. Кейс «Перетворення труднощів у ресурс»
5. Творче завдання «Освітні втрати як точка росту»
6. Вправа «Ресурсне коло»

МОДУЛЬ 2 БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ

Тема 2.1. Поняття психологічної травми. Вплив травми на навчання і поведінку учнів

1. Вправа «Що таке травма?»
2. Кейс-аналіз «Реакції на травму» (опис ситуації дитини, яка пережила травматичну подію).
3. Вправа «Міфи і факти про психологічну травму»
Учасникам пропонуються твердження:
 - «Час лікує всі травми»
 - «Діти швидко забувають травматичні події»
 - «Травму переживають лише слабкі люди»
4. Вправа «Поведінка чи сигнал?»

5. Аналіз психолого-педагогічних ситуацій
6. Вправа «Очіма дитини» (описати один день у школі очима дитини, яка пережила травматичну подію).

Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події

1. Вправа «Активне слухання»
2. Вправа «Техніки саморегуляції» (дихальна вправа «4–4–4», вправа «5–4–3–2–1» (заземлення), вправа «Моє безпечне місце»).
3. Кейс «Як підтримати учня»

Тема 2.3. Поняття про безпеку та безпечне освітнє середовище. Створення безпечного освітнього середовища

1. Вправа «Асоціативний ряд»
2. Вправа «Ознаки безпечного класу»
3. Кейс-аналіз ситуацій
4. Вправа «Правила нашого класу»
5. Вправа «Конфлікт чи булінг?»
6. Рольова гра «Медіація конфлікту»

Тема 2.4. Роль вчителя у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Внутрішній ресурс педагога

1. Вправа «Педагогічні фрази підтримки»
2. Вправа «Емпатійний педагог»
3. Саморефлексія «Мій стиль взаємодії»
4. Вправа «Мої ресурси» (створити список ресурсів)
5. Вправа «Колесо ресурсу» (оцінити рівень задоволеності у різних сферах)
6. Техніка «Пауза відновлення»
7. Вправа «Лист підтримки собі»

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати життю та здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 року №800 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>
2. Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/62105/
3. Про затвердження положення про психологічну службу в системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31.07.2018 за № 885/32337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
4. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898: станом на 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/898-2020-п>
5. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text>
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Основна література

1. Вікові особливості психоемоційного стану підлітків в умовах війни. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/55-2023/11.pdf>
2. Гершанов О. Основи роботи з травмою <file:///C:/Users/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B0/Downloads/%D0%93%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%9E.%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%B7%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%BE%D1%8E.pdf>
3. Головатенко Т. Тенденції підготовки вчителів до впровадження травма-інформованого навчання: досвід розвинених країн. Освітологія, 2023, № 12. С 42-54. URL: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2023.12.4>
4. Застосування травма-інформованого підходу в заходах моніторингу, оцінки, досліджень та навчання. URL: <https://makingcents.com/wp-content/uploads/2023/12/UKR-UNITY-Trauma-Informed-MERL-Learning-Brief.pdf>

5. Макієнко Н., Гершанов О. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. Київ : 7БЦ, 2023. 123 с.

6. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу. Навчально-методичний посібник / Андреевкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. К., 2023. 126 с. URL: <http://surl.li/juzzul>

7. Ройз С. Травмачутливість у школі. 19 с. URL: <http://surl.li/lcevrw>

Додаткова література

1. Левін П. Зцілення від травми. Київ : Видавництво Р. Бурлаки, 2022. 156 с.

2. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців / К. Возніцина, Л. Литвиненко. Київ, 2020. 192 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Nevidimi-naslidki-viyni-2023-1.pdf>

3. Як стати ментором для школярів. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/how-to-become-a-mentor-for-schoolchildren>

4. Minimum Standards for Education: Preparedness, Response, Recovery. URL: <https://inee.org/sites/default/files/resources/INEE%20Minimum%20Standards%202024%20v2.6%20Web.pdf>